

УДК 338.43:635.655

ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ВИРОБНИЦТВА СОЇ НА ЗРОШУВАНИХ ЗЕМЛЯХ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

С.В.Сніговий, аспірант

Херсонський державний аграрний університет

Для вирішення проблеми кормового і харчового білка в світі все більше використовують сою. Високими кормовими якостями характеризуються соєвий шрот, повножирова екструдована соя та

її зелена маса. За останні 40 років світове виробництво зерна сої збільшилося в 5,9 рази [1, 2]. Як повідомляє автор, культура посідає тепер четверте місце у світі за площею посіву та обсягами виробництва після пшениці, кукурудзи і рису.

Білок сої за амінокислотним складом наближається до тваринного. Соева макуха і шрот в одному кілограмі містять 1,26 кормової одиниці і 354 г перетравного протеїну, 27,8 г лізіну [3]. Тому соєва макуха і шрот стали основними джерелами протеїну в кормах багатьох країн світу. Введення сої в раціони тварин дозволяє суттєво скоротити витрати зерна.

На світовому ринку соя вважається стратегічною сировиною [4].

Постійно зростає роль сої в харчуванні людей. Відсутність в продуктах із сої холестерину — головної причини серцево-судинних захворювань, їх анти — канцерогенні властивості, а також низька ціна сприяють швидкому росту попиту на них населення.

Соя має і велике агротехнічне значення. Як азотфіксуюча рослина вона засвоює значну кількість азоту із повітря та використовує малодоступні для злакових культур мінеральні сполуки. Після збирання сої на кожному гектарі залишається стільки поживних речовин, скільки їх міститься в 15 — 20 т гною. Тому вона є важливим фактором біологізації землеробства і цінним попередником для зернових і технічних культур [3].

Важливою перевагою сої є те, що у сої прибуток на одиницю поливної води найбільший в групі технічних культур — 67 грн., у соняшника — 33,8 [5].

Завдяки цим важливим властивостям все більше українських фермерів, господарів, підприємцівкладають кошти у вирощування і переробку сої. Сільськогосподарські виробники повірили в цю прекрасну економічно вигідну культуру і тепер її площі в Україні стрімко зростають. Після того, як площі посіву сої різко зменшилися із 104,7 тис.га в 1992 році до 14,7 тис.га в 1997 році, уже з 1998 року вони почали швидко зростати. Вже в 2002 році вони перевищили площі 1992 року і склали 108 тис.га, а в 2003 році — 209,2 тис.га.

Площа, з якої було зібрано врожай в 2003 році склала 189,6 тис.га при загальній врожайності 12,2 ц/га.

Характерно, що в останні роки сою почали вирощувати господарства населення і в минулому році площі її посіву і зібрані площі тут склали 5,1 тис.га. Все це ознаки соєвого буму в Україні, який уже починає наростати.

У 2003 році найбільші площі сої зібрані в Полтавській області — 33,9 тис. га з урожаєм 12,2 ц/га, Кіровоградській — 25,5 тис. га при врожайності 10,4 ц/га, Київській — 15,3 тис.га і 12,5 ц/га, Вінницькій — 13,9 тис. га і 10,1 ц/га відповідно.

Площа сої, з якої зібрано врожай в 2003 році в Херсонській області, склала 23,2 тис.га при врожайності 20,7 ц/га.

Протягом другої половини 90-х років минулого століття, коли виробництво сої в Україні було мінімальним, Херсонщина займала провідні позиції за площами посівів та врожайності сої (табл. 1).

Таблиця 1

Виробництво сої в областях України за 1996-2000 роки

Області	Зібрана площа, тис.га	Валовий збір, тис.ц	Урожайність, ц/га
Херсонська	11,3	151,4	13,4
Одеська	3,1	28,4	9,2
Миколаївська	2,1	11,2	5,3
АР Крим	1,5	19,8	13,2
Дніпропетровська	1,4	12,5	8,9
Кіровоградська	1,1	6,5	5,9

Всі інші області в середньому за розглянутий період вирощували сою на площі менше однієї тисячі гектарів.

Найвищою врожайність сої в Херсонській області і АР Крим була і залишається зараз завдяки вирощуванню її на зрошуваних землях.

Ми зробили аналіз економічних показників вирощування сої в господарствах Херсонської області і порівняли їх з економічними показниками вирощування найбільш розповсюдженої технічної культури — соняшнику.

Для аналізу взято типові господарства двох районів, які вирощують майже половину всього обсягу виробництва сої в області — Каховський з більш сприятливими ґрунтово-кліматичними умовами і Генічеський — з більш жорсткими.

Таблиця 2

**Площа та урожайність соняшнику і сої
в господарствах Генічеського району**

Культури	Показники, одиниці виміру	Роки вирощування		
		1998	1999	2000
ЗАТ ім. Шевченка				
Соя	площа, га	115	185	49
	урожайність, ц/га	27,3	24	18,3
Соняшник	площа, га	200	100	155
	урожайність, ц/га	17,7	6,4	26,8
ПОП "Чонгар"				
Соя	площа, га	56,8	259,8	68,7
	урожайність, ц/га	17,5	5,5	8,1
Соняшник	площа, га	438,8	624	146
	урожайність, ц/га	7,8	6,9	8,5

Таблиця 3

**Площа та урожайність соняшнику і сої
в господарствах Каховського району**

Культури	Показники, одиниці виміру	Роки вирощування				
		1996	1997	1998	1999	2000
Дослідне господарство "Каховське"						
Соя	площа, га	105	179	347	264	295
	урожайність, ц/га	17,9	21,3	21,6	12,5	20
Соняшник	площа, га	395	167	265	430	351
	урожайність, ц/га	7,5	21,3	11	9,7	12,3
Дослідне господарство "Асканійське"						
Соя	площа, га	297	384	499	418	389
	урожайність, ц/га	14	19,8	17,7	26,2	21,6
Соняшник	площа, га	416	215	291	295	284
	урожайність, ц/га	10,7	22,2	13	16,6	16,7

Соняшник в обох районах вирощують на значних площах, а соя займає менші площі в Генічеському районі, де її почали вирощувати з 1998 року (табл. 2, 3). В господарствах Каховського району площі соняшнику відносно стабільні, а площі під соєю із

року в рік нарощуються.

З точки зору прогнозування перспектив соєсіяння на зрошуваних землях південного Степу України цікаво було порівняти стабільність економічних показників виробництва сої порівняно з соняшником (табл.4,5).

Таблиця 4

**Порівняльна економічна ефективність сої і соняшнику
в господарствах Генічеського і Каховського районів, грн./га.**

Культури	Роки досліджень					Середнє зважене
	1996	1997	1998	1999	2000	
ЗАТ ім.Шевченка Генічеського району						
Соє	-	-	226,1	440	189,8	334,4
Соняшник	-	-	236	-115	288,4	176,7
ПОП "Чонгар"						
Соє	-	-	201,2	38,2	103,3	80,5
Соняшник	-	-	82,7	115,5	45,8	99,5
Досліднє господарство "Каховське" Каховського району						
Соє	96,2	195	202,6	352,3	582,4	319,4
Соняшник	45,6	155,7	49,8	125,6	136,2	98,9
Досліднє господарство "Асканійське" Каховського району						
Соє	159,3	297,6	256,9	479,5	345,3	366,1
Соняшник	87,5	178,7	183,1	156,7	257,5	163,6

А в зв'язку із зростаючим попитом сої на ринку через інтенсифікацію переробки закупівельні ціни на неї із року в рік підвищуються і економічні показники — прибутковість, рентабельність будуть зростати в майбутньому.

З метою визначення більш об'єктивної порівняльної оцінки прибутковості вивчаємих культур — сої і соняшнику, розглянемо їх зональні і усереднені показники (табл. 6).

В обох зонах вирощування соє є найбільш прибутковою культурою.

Крім природних умов на ефективність вирощування культур впливає, на нашу думку, і рівень спеціалізації. Так, середньорічна площа посівів сої за вивчаємий період в господарствах Генічеського району складала 244,7 га, а Каховського — 635,4 га.

Усереднена ефективність вирощування сої склала 320,9 грн./га, соняшника 111,3 грн./га.

Таблиця 5

**Порівняльна рентабельність виробництва сої і соняшнику
в господарствах Генічеського і Каховського районів, %**

Культури	Роки досліджень					Середнє зважене
	1996	1997	1998	1999	2000	
ЗАТ ім.Шевченка Генічеського району						
Соя	-	-	38,8	61,3	26,9	49,7
Соняшник	-	-	20,7	-11,4	28,6	16,8
ПОП "Чонгар"						
Соя	-	-	39,7	10,9	18,6	17,9
Соняшник	-	-	17,5	18	15,8	17,3
Досліднє господарство "Каховське" Каховського району						
Соя	33,5	29,9	37,4	88,4	116,9	64,7
Соняшник	16,7	21,9	23,6	54	61,3	34,5
Досліднє господарство "Асканійське" Каховського району						
Соя	34,7	32	45,3	108,8	119	70
Соняшник	14,3	21,7	37,8	33,8	64,6	29,9

Таблиця 6

**Зональний і усереднений рівень прибутковості
сої і соняшнику, грн./га, за 1996-2000 рр.**

Культури	Генічеський район	Каховський район	Середнє
Соя	201,1	348,6	320,9
Соняшник	87,7	123,8	111,3

Визначення зонального рівня рентабельності вирощування сої і соняшнику підтвердило більш високі її показники для умов Каховського району, а усереднених по всім господарствам дозволяє більш об'яктивно порівняти між собою окремі культури за рівнем рентабельності їх вирощування (табл. 7).

На рівень рентабельності вирощування порівнюваних культур впливають як природні зональні умови, так і рівень спеціалізації виробництва, як ми відмічали раніше.

Таблиця 7

**Зональний і усереднений рівень рентабельності
виросування сої і соняшнику, %. 1996-2000 рр.**

Культури	Генічеський район	Каховський район	Середнє
Соя	36,1	74,7	66,4
Соняшник	16,9	28,4	23,9

Усереднені результати (табл. 7) підтверджують високу рентабельність вирощування сої в обох вивчаємих районах Херсонської області.

На основі викладеного можна заключити, що зростання площ посіву і виробництва сої в останній період як однієї з найбільш економічно ефективних сільськогосподарських культур є об'єктивним економічним процесом.

Стимулює цей процес також високий попит ринку на сировину сої та інтенсифікація переробки сої в Україні.

Зважаючи на високу цінність продукції сої, як джерела харчового і кормового білка, а також її агроекологічну стабілізуючу агрофітоценози роль, зростання площ сої буде постійно збільшуватись.

ЛІТЕРАТУРА

1. Побережна А.А. Виробництво і торгівля соєю і продуктами її переробки // Сучасні проблеми виробництва і використання кормового зерна і сої. -Вінниця, 1993.-С. 72 – 73.
2. Побережна А.А. Соя на світовому ринку високобілкових кормів// Пропозиція.- 2002.- № 12.-С. 7 – 8.
3. Сичкарь В.И., Ушаренко В.А., Липнягов П.П., Пелых В.Г. Технология возделывания сои.- Херсон, 2000.-С. 31.
4. Бабич А.О. Кормові і білкові ресурси світу. -К., 1995.-С. 265 – 266.
5. Писаренко В.А. Економічні аспекти зрошення культур на півдні України// Экологические основы онтогенеза природных и культурных сообществ Евразии (Материалы 14 – ой международной научной конференции).- Херсон, 2002.-С. 120-122.